

Utveckling av lekotoper för barns naturmöten

Fredrika Mårtensson, Anna Litsmark, Björn Wiström, Marcus Hedblom och Åsa Ode Sang
Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för människa och samhälle

Landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap – Rapport 2021:2
2021

Utveckling av lekotoper för barns naturmöten

Fredrika Mårtensson och Anna Litsmark, Institutionen för människa och samhälle, SLU, Alnarp

Björn Wiström och Åsa Ode Sang, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning, SLU, Alnarp

Marcus Hedblom, Institutionen för stad och land, SLU, Uppsala

Redaktör: Fredrika Mårtensson, SLU Alnarp
Utgivare: Sveriges lantbruksuniversitet,
Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap
Institutionen för människa och samhälle
Utgivningsår: 2021
Utgivningsort: Alnarp
Illustration: Fotograf: Anna Litsmark.
Figurtext: *Med sekator och såg modifierar Jitka Svensson, Björn Wiström och Fredrika Mårtensson detaljer i landskapslabbet vegetation inför en förskolas återbesök till platsen.*
Serietitel: Landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap – Rapport
Delnummer i serien: 2021:2
ISBN: 978-91-576-8994-8
Nyckelord: lekplats, utemiljö, barns lek, barnperspektiv, förvaltning, planering, vegetation

Förord

I projekt efter projekt där lekmiljöer för barn skall iordningställas så ser vi hur leken undermineras genom att ytor med naturmark decimeras, vegetationen hålls tillbaka och konstgjorda material ersätter natur. Mot denna utveckling behövs nya strategier för att bevaka naturvärden, underlätta naturmarksetablering och säkra barns och ungas tillgång till en god utemiljö i enlighet med Plan och Bygglagen. Då naturbaserade lekmiljöer är dynamiska platser med levande material behöver man samtidigt göra sig medveten om olika möjliga skötselstrategier redan från start. Det kräver nya typer av dialoger mellan experter för att undersöka villkoren på platser där naturen skall samsas med barns aktivitet. Är det möjligt att tänka sig ett perspektiv där barnen genom sin användning bidrar till platsens skötsel och utveckling?

Med stöd från SLU:s miljöanalysprogram Bebyggd miljö har i detta projekt ett antal forskare och praktiker ingått i dialog kring den problematik och de utmaningar som finns när man skall identifiera och anlägga naturmark som passar barns behov och intressen. Projektet under beteckningen *Utveckling av "lekotoper" för barns naturmöten* (SLU.ltv.2020.4.1-255) har handlat om att utveckla en förståelse för problematiken, hitta gemensamma perspektiv och en fungerande terminologi för att diskutera frågorna vidare på tvärs av olika fack och praktiker.

Viktiga personer för projektets genomförande som vi särskilt vill tacka är personal vid parkenheten i Örebro med Mimmi Beckman i spetsen samt Emma Simonsson vid Urbio, som generöst har bjudit på kunskap och konkreta exempel. Det är denna duo som tillsammans med oss forskare vid SLU, Björn Wiström och Åsa Ode Sang vid institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning i Alnarp, Marcus Hedblom vid institutionen för stad och land i Uppsala samt Fredrika Mårtensson och Anna Litsmark vid institutionen för människa och samhälle i Alnarp, som har riggat de olika workshopparna som har varit grunden för dialogen.

Idén till workshopparna uppstod inom ramen för en dialog mellan ett arbetspaket inom EU-projektet REGREEN med forskare från SLU samt Vinnovaprojektet Hållbara lekmiljöer i Staden där KTH, SLU, Örebro kommun och Urbio ingår. De två projekten har utbyten emellan sig och under ett möte om möjliga synergieffekter väcktes behovet av att behandla frågor kring anläggning av naturmark. I det praktiska arbetet kring lekotoputvecklingen som sker i Örebro efterfrågades kunskap och input på frågor kring design och anläggning av gröna leklandskap med fokus på topografi och växtbäddar. Till de frågor som lyftes fram hörde växtval, etableringsfrågor och frågor om plantors kvalitet, tid för plantering, jordbäddar, skydd, täckodling mm. Forskargruppen har stått för dokumentation och efterföljande reflektioner i rapporten.

Vi vill också passa på att tacka alla deltagare i workshopparna som bidragit med sin tid, kunskap och engagemang! Från universitetet deltog flera forskare med specialexpertis på området i processen och även antal studenter med examensarbete i ämnet. Det pågår också en

mängd olika initiativ runt om i Sverige för att göra barns utomhusliv rikare som vi på detta sätt fått ta del av. Deltagarna finns listade i bilaga 5. Forskarnas insatser i projektet har också stöttats ekonomiskt genom samordning med EU-projektet REGREEN (<https://www.regreen-project.eu/>).

Projektgruppen från SLU har stått för inramningen till workshoppar, föreliggande dokumentation och avslutande analys i rapporten. Då projektet ägde rum under den globala pandemin har inplanerade fysiska möten behövt ställas in. De behov som ändå finns av att inventera, undersöka och föra dialog på plats hoppas vi få tillgodose i ett kommande partnerskaps-Moviumprojekt som startar under 2021: I projektet *Naturbaserade leklandskap med barn och unga* får vi chansen att gå vidare och pröva nyvunna insikter på en kommande testbädd i Örebro.

Avnämare för arbetet är samhällsplaneringen i stort med fokus på forskares, myndigheters och kommuners arbete med god bebyggd miljö till gagn för friluftsliv och folkhälsa. Fokus ligger på kunskapsstöd till personer från olika sektorer som arbetar med att kartera och tillgängliggöra närmiljö för barn - på deras och naturens villkor. Vår förhoppning är att det framöver skall bli lika vanligt att tänka i lekotoper som det är idag att tänka och planera med lekredskap vid anläggning av lekmiljö. Genom processen med workshops och efterföljande dokumentation hoppas vi ha visat prov på hur ett professionellt stöd kan se ut i det viktiga arbetet med att identifiera och utveckla naturbaserade lekmiljöer.

Alnarp 2021-03-17

Fredrika Mårtensson

Innehåll

Förord.....	2
Inledning	5
Workshop om anläggning och vegetation.....	6
Slitage och tålighet i förhållande till jord och växtlighet.....	6
Artval och klätterbara träd och buskar.....	7
Skötsel som en process över tid mellan barn, växtlighet och plats.....	7
Den viktiga bevattningen och frågan om täckodling.....	8
Hur testa lösningar och hitta forskningssvaren.....	9
Lärdomar och processen vidare.....	9
Workshop om utformning och gestaltning av naturbaserade leklandskap.....	10
Vidga perspektivet på barns lekmiljö.....	10
”Vem levererar en lekotop?”.....	10
Skötsel i samspel mellan plats, barn och förvaltare.....	11
Förväntningar på en plats för lek.....	11
Perspektiv på slitage.....	11
Perspektiv på löst material.....	12
Perspektiv på träd.....	12
Förändra vokabulären.....	12
Lärdomar och processen vidare.....	12
Workshop om samskapande med barn och unga vid utformning av hållbara lekmiljöer.....	13
Barns involvering - på riktigt.....	13
Att fånga barnens perspektiv.....	13
Att fungera tolk för de vuxna.....	14
Samhällsnormer och traditioner.....	14
Säkerhetsfrågan.....	14
Semipermanenta gestaltningar och dynamiska platser.....	15
Att främja en skapande lekprocess.....	15
Ett smörgåsbord av lekmiljöer.....	15
Lärdomar och processen vidare.....	16
Efterord kring möjligheterna att skapa dynamiska leklandskap.....	16
Litteratur.....	18
BILAGOR.....	19
Bilaga 1: Inbjudan till workshop 1.....	19
Bilaga 2: Inbjudan till workshop 2.....	20
Bilaga 3: Inbjudan till workshop 3.....	21
Bilaga 4: Deltagarlista.....	22
Workshop 1	22

Inledning

Det är väldokumenterat att naturmiljö och olika naturelement utgör viktiga bidrag till barns lek utomhus och dessutom har speciella kvaliteter som bidrar till att leken blir mer hälsofrämjande (Wells et al., 2019). I Norden har barn och familjer i mer urbana miljöer ofta god tillgång till natur i äldre stadsbyggande genom att lekmiljöer ofta förlagts i anslutning till grönområden med gång- och cykelvägar som förbinder barnens målpunkter i vardagen (Johansson et al., 2020; Wales, Mårtensson & Jansson 2020). Men på senare år har de många mindre lekplatserna insprängda i gröna miljöer blivit färre. Ambitionerna koncentreras ofta till ett mindre antal större anläggningar där fokus ligger på avancerade lekredskap där även markmaterialen är konstgjorda.

I en samhällsplanering som lever med förtätningens konsekvenser och krympande ytor mellan husen blir det en extra stor utmaning att utveckla lekmiljöer som tillgodoser barns behov och intresse för natur. Även där lämpliga naturtomter utsetts uppstår det frågor kring utformning, anläggning och förvaltning för att på bästa sätt ta tillvara, utveckla och vidmakthålla en plats kvaliteter över tid. Kraven på lekmiljöer har också ökat över tid. Idag skall en lekplats inte bara fungera som plats för fysiskt aktiv lek som avbrott för inomhusvistelse, utan som sociala arenor för barn och deras familjer som stimulerar till ett aktivt friluftsliv där barn kan möta och lära om och med naturen. Med denna utveckling följer ett perspektivbyte. Det räcker inte att utomhusmiljön är en robust fysisk miljö som "tål" barns aktivitet utan den skall innehålla fungerande rum och ramar som är väl anpassade till barn och familjers sociala samspel. Dessutom skall platserna fungera för flora och fauna så att de ger barn chans till naturkontakt genom möten inom olika biotoper.

Lekotoper är ett nyckelbegrepp med rötter i landskapsekologin och miljöpsykologin (Fjörtoft, 2012) som används för att identifiera och beskriva kvaliteter med betydelse för barns aktivitet i naturmark. I det här projektet har lekotop använts som ett vägledande begrepp när vi talar om kvaliteter i naturmark som gör det intressant och användbart för barn. För en mer ingående beskrivning av hur arbetet med att identifiera och kartera lekotoper har gått till finns en publikation som tagits fram inom ramen för EU-projekt REGREEN där flera av den här rapportens författare ingår (Laessö et al., 2020). I REGREEN-rapporten beskriver vi förslag på hur biodiversitet kan karterats på ett sätt som möjliggör jämförelser mellan naturkvalitéer på olika lekplatser. Genom att standardisera kartläggningen av biologisk mångfald blir det lättare att avgöra hur stor roll andra variabler spelar för barns lek och aktivitet på platsen, så som storleken på ytan, barnens anknytning till platsen o s v. Vi tänker oss naturbaserade lekmiljöer där naturen inte utgör fond för barnens lek utan platser där natur bidrar med element, miljökonfigurationer och miljökaraktärer som bjuder in barnen till samspel. I REGREEN-rapporten lyfts behovet av att lyssna på barnens förslag och behov för att förstå hur ett aktivt samskapande (co-creation på engelska) kan se ut där barnens användning bidrar till att utveckla och sköta lekmiljön.

Förutom lekotopbegreppet och den miljöpsykologiska fonden kring hur gröna, rymliga och varierade utemiljöer gynnar barns hälsa och naturkontakt, som redan beskrivits, innehåller projektgruppen expertis med mer specialiserad kunskap om etablering, design och förvaltning

av vegetation som har varit viktig för det fortlöpande arbetet. Vid SLU i Alnarp finns en förhistoria med uppbyggnad och utvecklingen av olika landskapslaboratorier (SLU, 2011) med utveckling av kunskap om vegetationsbyggnad, landskapsanalys och formerna för samverkan vid sådana projekt (Gustavsson, 2002; Tyrväinen et al., 2006; Hladikova & Sestak, 2017).

Utgångspunkten för den problemlösning kring lekotoper som bedrivits inom ramen för projektet har tagits i de många projekt runt om i Sverige som pågår där man på ett aktivt sätt arbetar med att ta tillvara natur vid utvecklingen av lekmiljö för barn. Ett nätverk fackfolk och praktiker har under 2020-21 formerats och träffats i olika konstellationer för att hålla digitala workshops för att bearbeta ett urval av de frågeställningar som identifierats. Ämnet för de tre träffarna har varit följande: 1) Anläggning och etablering av lekvegetation 2) Utformning och gestaltning av natururbaserade leklandskap, samt 3) Samskapande med barn och unga i utformningen av lekmiljöer. Återstoden av rapporten ägnas åt en beskrivning av dessa träffar med identifiering av frågeställningar och teman som behöver lyftas, dryftas och ibland beforskas. För den som vill sätta sig in i detaljerna för träffar och kunskapsutveckling återfinns ytterligare material som bilagor.

Workshop om anläggning och vegetation

Denna första workshop genomfördes den 9 juni mellan klockan 9-11 på Zoom. Temat för workshopen var anläggning av vedartad vegetation med inbjudna forskare, praktiker och studenter som förväntades kunna ge svar och bidra till diskussionen kring det praktiska arbetet kring lekotoper i Örebro. Totalt närvarade 17 personer på workshopen. Träffen inleddes med ett välkomnande och introduktion till temat samt en presentation av alla deltagarna. Därefter presenterade Mimmi Beckman, planerare på parkenheten i Örebro, ett underlag om vegetation i lekmiljöer (se Bilaga 4) som också skickats ut till deltagarna i förväg tillsammans med inbjudan (se Bilaga 1). Här följer en tematiserad sammanfattning av aspekter som diskuterades under workshopen.

Slitage och tålighet i förhållande till jord och växtlighet

En fråga som dryftades mycket under workshopen var frågan om slitage i barns lekmiljöer och särskilt vid nyetablering av växter i en lekmiljö som används frekvent och intensivt, såsom på en skolgård. Diskussionen kretsade kring frågan vad man menar med slitage och olika synsätt på detta fenomen - vilken nivå av slitage åsyftas och i vems ögon är det ett slitage:

Så länge buskarna finns så finns ett lekvärde. Är det ett riktigt problem eller är det vi som tänker att det är ett problem?

Mycket kom att handla om att samla sig kring en samsyn på vad man menar med slitage i detta sammanhang. Man gjorde skillnad på slitage vid nyetablering och slitage på redan etablerad vegetation. Det gjordes tydligt att det är ett riktigt problem, särskilt i miljöer med många barn i yngre åldrar, och att det blir viktigt att välja en plats med bra förhållanden redan från början. Någon påpekade dock att verkligheten inte ser ut så: *Vi kan inte välja att flytta skolgårdar till skogar*". Här kom man in på frågor om lokalisering och proportioner på utemiljöer i förhållande till trycket från brukare. Hur många kvadratmeter per barn som

planeringen utgår från utgör en nyckelfråga som är högst relevant i förhållande till frågor om slitage, men utanför ämnet för denna workshop.

Det betonades att frågan om slitage i hög grad handlar om nyetablering av växtbäddar i lekmiljöer och att detta är en knäckfråga inom anläggningen idag. Det handlar om att komma över "etableringspuckeln" så att växtligheten överlever. När växterna väl är etablerade tål de ett visst slitage och det är till och med önskvärt att det slits, menar vissa, eftersom det innebär att miljön aktivt används och i vissa fall även kan ge upphov till mer karaktärsfulla träd- och buskindivider.

Om slitaget är för stort klarar dock inte växterna detta. Markens beskaffenhet lyftes fram som en viktig parameter för etablering av växter. En annan faktor rör artsammansättningen. Det kan till exempel vara att samplantera med ogästvänliga arter som då kan agera skydd för den övriga planteringen. Taggiga växter kan påverka barnens rörelsemönster och hålla nere deras fart på specifika platser, vilket kan gynna etableringen utan att hämma barnens mobilitet i stort. Här kan det vara möjligt att finna kreativa lösningar som balanserar lek, staket och taggigt. Hur tätt vegetationen sätts kan också påverka barnens spring och fart.

Växtbäddarnas utformning är också en faktor som kan ha en inverkan på etableringen. Mindre planteringar kan innebära att barnen kan komma in från flera håll med större påverkan som resultat. Större planteringar med bryn kan innebära att ytterkanterna blir intakta och "fina" i de vuxnas ögon medan mer tåliga och lekvänliga växter kan planteras inne i beståndet. Vintergröna växter kan sättas i kanterna av estetiska skäl, men också för att barnen ska se planteringarna vintertid.

För att bättre förstå etableringsfrågan påpekades även att man kan studera hur annan åverkan på vegetation fungerar t ex från djur eller hur naturen hanterar betande, fejande och liknande ingrepp.

Artval och klätterbara träd och buskar

Örebro kommun arbetar med en artvalslista för lekmiljöer som dryftades under träffen. Ursprunget från växtlistan kommer från *Movium Plantarum* som är en växtdatabas med träd, buskar och perenner för trädgård, park och landskap som byggts upp genom inspel från forskare och tjänstemän i kommuner. Ett syfte med listan är att formulera en efterfrågan efter särskilda kvaliteter gentemot plantskolor som visar vad branschen vill ha.

En utgångspunkt för listan har varit att finna buskar eller buskträd som ska tåla kompaktjord. Under workshopen lyftes särskilt fram hur vinterkvalitet är ytterligare en aspekt som borde lyftas in i listan, till exempel att beskriva arter som är lövande, har fina bär eller andra kvaliteter. Flerstammiga arter lyftes fram som betydelsefullt eftersom det ger klätterbarhet. Överlag var klätternvänlighet en kvalitet som lyftes fram.

Skötsel som en process över tid mellan barn, växlighet och plats

Ett hållbarhetsperspektiv där man ser på platsens utveckling över en längre tid lyftets också fram under workshopen. Fasen för anläggning och etablering lyftes särskilt. Det är en fas som man menar innehåller pedagogiska möjligheter, men man betonade också vikten av att fundera kring lekvärdet på platsen under etablering. Barnen kan inkluderas i såväl utformning

som anläggning och etablering på olika sätt som kan bidra till att barnen lär sig om växter och deras förutsättningar. Detta kan i sin tur leda till att barnen är mer rädda om sin miljö. Även staket för växtskydd kan utsmäckas tillsammans med barnen och på så sätt få ett större värde och betydelse för barnen.

Att inkludera barnens egen lek i skötseln som en del av den framtida utvecklingen av vegetationen berördes också, som exempel kan barnens spring och lek på platsen i sig ses som en platsspecifik skötsel om man ser på utvecklingen av en plats över tid. Vissa buskar hålls tillbaka, häckar urholkas till organiska leklabyrinter e t c., aspekter som är svårt för en förvaltare att skapa från grunden. På ett liknande sätt som beteslandskap växer fram som en relation mellan betesdjur, landskapets förutsättningar och landskapsvårdaren, kan en lekotop betraktas som en framväxande process mellan barn, landskap och förvaltare. En hasseldunge kan exempelvis hållas tillbaka på ett intressant sätt av barns tramp i leken. *Vad blir skötselns roll och bidrag i naturbaserad lekmiljö som understödjer barnens lek och deras lek aktivt bidrar till att forma platsen och dess vegetation över tid? Är det möjligt att skapa en plats som utvecklas och bara blir bättre och bättre över tid i ett samspel mellan barnens aktivitet och adekvata punktinsatser från skötseln?*

Ett ståndortsperspektiv där man tänker utifrån platsens förutsättningar betonades, det vill säga vikten av att tänka både i biotop och lekotop. Det finns en risk i att bara fokusera på slitage och kompaktering då det kan leda till att frångå platsens förutsättningar och bli för inriktad på bördighet och tålighet. Det lyftes därför fram att det är av betydelse att jobba ståndortmässigt och att kunna jobba med olika jordar - rika och fattiga, torra och blöta - och att kunna utgå ifrån olika arter och växtsamhällen.

Den viktiga bevattningen och frågan om täckodling

Bevattning var ett annat tema som diskuterades livligt. Det konstaterades att det är bra att vattna och att det är svårt att övervattna en plantering. Samtidigt varierar behovet med kvaliteten på växterna där större kvaliteter innebär behov av mer stödbevattning. Kort sagt kräver mindre kvaliteter kortare tid av etableringsbevattning och stora träd längre tid av etableringsbevattning. Med större kvaliteter vinner man dock andra aspekter som kan vara av betydelse, tex att man direkt får en beskuggning av lekytan och att grövre grenar kan vara mer robusta mot slitage. Vatten ska inte underskattas vad gäller att komma över "etableringspuckeln".

Vidare nämndes det att bevattning är en resurs- och optimeringsfråga och att det är svårt att finna något stöd för var man ska lägga sig i praktiken. Det efterfrågades forskning att luta sig mot gällande bevattning.

I denna diskussion kring bevattning lyftes också fram att ogrärensning är viktig, framförallt under första året, och att ogräs konkurrerar om vattnet. Bevattningsfrågan kan också vara artberoende. Här kan man jobba med täckgrödor av olika slag, vilket dock kan påverka tillväxten av övrig vegetation. Att täcka jorden med andra material kan därför vara ett alternativ, men då uppstår frågor kring val av material så att det inte hindrar vattnet från att tränga ner i jorden och att inte en nedbrytningsprocess ska ske som förändrar kol-kväve kvoten alltför kraftigt.

Hur testa lösningar och hitta forskningssvaren

Under mötet efterfrågades från praktikens sida strategier för att hitta litteratur i frågan. Vilka databaser och vilka sökord kan man använda sig av? Det efterfrågades också hjälp med att sammanställa det som är känt och att samla kunskap kring tekniska frågor för att kunna komma fram till generella slutsatser som man kan dra, samt stöd och hjälp till prioriteringar. Från forskningens håll lyftes fram att mer forskning behövs kring de tekniska frågorna och att det är önskvärt att hitta samarbetsmöjligheter och resurser för detta. Behovet av testbäddar där saker kan testas och generera ny kunskap lyftes fram.

Under workshopen nämndes ett antal litteraturtips med fokus på vegetation som listas i litteraturlistan.

Lärdomar och processen vidare

Några lärdomar från detta möte gällande själva upplägget och genomförandet: Det är viktigt att tänka igenom hur stor grupp människor som bjuds in. På Zoom är det enkelt att bjuda in många men desto viktigare att förbereda för att väl ta tillvara deltagarnas tid. En balansering eller profilering mot att behandla specifika frågor eller ha en mer öppen diskussion behöver göras för olika träffar eller delmoment av träffar. Medan många tyckte att det var intressanta diskussioner tyckte andra att de praktiska frågorna inte möttes upp i tillräckligt stor grad. Ett uttryck för det senare var att det beskrevs som ett *"åbakigt stort möte"* och man efterfrågade en mindre grupp personer med mycket praktisk know-how som kunde ge konkreta svar på frågorna. Man kan förstå den kritik som fanns som en obalans mellan praktikernas konkreta behov efter svar och forskarnas mer teoretiska och utforskande förhållningssätt med svar som "det beror på", "ja, kanske" och "mer forskning behövs". I detta sammanhang hade det troligen behövt klargöras ytterligare vad som var syftet med workshopen, vad den skulle leda till och för vem workshopen anordnades. Praktiska intressen är lika legitima som mer utforskande förhållningssätt men hur det hanteras behöver man fundera över.

Vid ett stort antal deltagare och önskemål om mycket konkret stöd vid specifika problem blir det viktigt att jobba i mindre grupper. Även i format för möten på nätet ges utrymme för samtal i mindre grupper (så kallade "break-out rooms" på Zoom). Efter diskussioner gruppvis på detaljnivå kan en uppsamlade diskussion hållas. Denna övergripande diskussion är viktig för att fånga upp perspektiv, problem och begrepp som deltagarna formulerar och som behöver dryftas mer ingående: Ett sådant tema i detta sammanhang är frågan om slitage i barns lekmiljöer. Mycket möda ägnades åt olika perspektiv och sätt att förstå vad slitage är.

Sammanfattningsvis är det en utmanande balansgång att handa en process som ska vara till nytta för både praktiker och forskare. Det finns ett skriande behov hos praktiker som arbetar med dessa frågor som ivrigt letar efter råd och svar. Samtidigt är det komplext att konkret kunna svara på tekniska frågor generellt när så mycket beror på omständigheterna. Förhoppningsvis kan testbäddar som kommer att växa fram kunna leda till utbyte av kunskap och workshops på plats som kan leda till framsteg i konkretiseringsnivån. För vissa av deltagarna har projektet lett vidare in i nya projekt där en mindre arbetsgrupp ska arbeta vidare och ge input på växtlistorna som Örebro kommun tagit fram. Olika forskningsprojekt och samverkansprojekt som fokuserar på lekotoper och etablering av vedartad vegetation arbetar också vidare med frågeställningarna som lyftes vid träffen.

Workshop om utformning och gestaltning av naturbaserade leklandskap

Den andra workshopen genomfördes den 16 oktober klockan 10-12 på Zoom på temat utformning och gestaltning av naturbaserade leklandskap. I workshopen deltog en samling av tio personer med forskare, praktiker och studenter, där flertalet hade varit med på den första workshopen. Efter ett inledande välkomnade och introduktion till temat samt en presentation av alla deltagarna presenterade Emma Simonsson, landskapsarkitekt på Urbio, och Björn Wiström forskare inom vegetationsbyggnad och landskapsvård på SLU Alnarp, sina perspektiv på hur nyanlagd och befintlig miljö kan regisseras för lek. Här följer en tematiserad sammanfattning av de aspekter som diskuterades mellan deltagarna under workshopen.

Vidga perspektivet på barns lekmiljö

Lekotoper beskrevs som "naturlika miljöer med höga lekvärden där lek och landskap är sammanflätade". Man menade att det handlar om en vision där man utgår från det naturbaserade och låter naturen styra lösningarna i utformningen och anläggandet av lekmiljö och där detta är utgångspunkten istället för lekutrustning. Grunden för gestaltningen är att skapa olika typer av lekerbjudanden genom att jobba med de möjligheter vegetation, vatten, stenar, löst material m.m. erbjuder. Två utmaningar lyftes fram, dels hur lekotoperna ska anläggas med frågeställningar kring växtbäddar, släntsluttningar, arter, c-c, kvalitet, markmaterial, AMA, kostnader etc., dels hur de skall driftas, med frågor kring skydd under etablering, slitage, påfyllnad av flis och sand, vattenerosion, besiktningsspår etc. Målet är att samla kunskap kring dessa frågor för att bättre förstå hur platser med höga lekvärden och höga ekosystemvärden till låg anläggningskostnad, kan gestaltas, anläggas och skötas. Det lyftes att det behövs en breddning av utbudet av lekmiljöer och av hur en bra lekmiljö ser ut. Man konstaterade att lekredskap i sig inte var dåligt men att det krävs mer än bra lekutrustning för att skapa rika lekmiljöer där utrustning utgör en del av en större miljö.

Många inom branschen vill och delar målbilden med alternativa lekmiljöer, men därifrån till byggande är steget långt. Arbetet kring lekotoper lyftes fram som ett sätt hjälpa kommuner att komma ut ur sina traditionsbundna loopar och få exempel på hur man konkret kan göra. I Örebro byggs lekmiljö i parker men det behövs också exempel på skolgårdar eftersom det där kan finnas andra förväntningar som kan stå i vägen. Föreställningar om lekmiljö som en plats dominerad av lekutrustning är så starkt befäst att även där barn inkluderas i utformningen så premieras gärna lekutrustning framföra andra typer av lekmiljö. Man menade att då många barn hämtar sina önskningar från lekplatser så kan man fortsätta att köra i samma hjulspår som tidigare och ändå hänvisa att man "checkat av" med barnen genom att inkludera dem i processen.

"Vem levererar en lekotop?"

För lekutrustning finns flera leverantörer men vem levererar en lekotop? I en diskussion på detta tema lyftes det fram att det inte främst handlar om att någon ska tillhandahålla produkter, utan att det handlar om att sänka trösklarna för att skapa denna typ av lekmiljö. Lekotoper byggs i hög grad av jord, grus, sand, sten, vatten m.m. som är lätt att få tag på, men ett företag skulle också kunna erbjuda en produkt i form av ett större koncept av lekmaterial där det ingår stockar, stenar, håvbryggor, m.m. Med okunskap kring hur sådana

miljöer byggs är det svårt att hitta företag att anlita som kan ställa upp på en målbild med naturbaserade lekmiljöer i form av lekotoper. Hur kan fler våga mer? Entreprenörer behöver kunskap om hur man kan utgå från platsens förutsättningar, hur man kan förstå platsens värde för barnen, och ha en känsla för själva byggnationen. Man tog exemplet med hur stenar och vegetation kan kombineras till en lekotop: Traditionellt placeras element så att allt blir rakt, jämt och perfekt, men hur gör man när efterfrågan istället är det lekfulla, naturliga, oregelbundna och platsunika?

Skötsel i samspel mellan plats, barn och förvaltare

Att bevara platsens kvaliteter och bygga utifrån det som är värdefullt där betonades. Arbetet med lekotoper handlar mycket om förvaltning. Det kan vara svårt att beskriva hur en naturmiljö skall skötas men enklare att fokusera på det man vill uppnå med denna skötsel. Att ha en gemensam målbild och att beakta kompetensen hos skötselpersonalen blir viktigt. Annars kan man riskera att fokusera enbart på att bygga nytt. En entreprenör kan skapa en stomme som sedan med skötsel kan utvecklas över tid. Gällande skötsel aspekten lyftes också fram att barnen kan ha en betydelsefull roll i detta och att det kan vara viktigt att skapa utrymme för barnen i platskapandet. Man kan låta deras lek och användande av platsen förändra och utveckla platsen. Skötseln kan alltså ske genom ett samspel mellan platsen, förvaltaren och barnen. Hur man förhåller sig till vegetationens utseende och den mer standardiserade skötseln av lekotopen som utvecklas över tid blir avgörande. Värdet av goda förvaltare som förstår hur barnen använder platsen och kan agera lyftes fram, men även andra vuxnas förväntningar spelar in och blir en faktor i arbetet.

Förväntningar på en plats för lek

De olika förväntningar som finns på en plats för barns lek lyftes fram som en problematik i sig. En lekplats associeras ofta med specifika idéer om hur en sådan plats ska se ut, från förvaltare, föräldrar och andra vuxna. I viss mån kan dessa idéer gå stick i stäv med de uttryck som lekotoper tar sig. Dessa mer naturliga miljöer med höga lekvärden kan framstå som mer stökiga och i vuxnas ögon se ovårdade och skräpiga ut. Vuxnas perspektiv får betydelse genom att de sätter ramar och inte tillåter viss aktivitet. Natur i lekmiljö för med sig vissa olägenheter - exempelvis fallfrukt som i sin tur kan locka till sig getingar. Hur gör man för att bilden av hur en lekmiljö skall se ut kan vidgas? Ett sätt att hantera detta på kan vara att jobba med platsens uttryck så att den signalerar att det är en plats för barns lek där det är okej med slitage, löst material, oordning och udda växtformationer.

Perspektiv på slitage

Olika perspektiv på slitage lyftes fram under workshopen. Om förväntningarna på en lekmiljö och park är desamma uppfattas gärna slitage som något negativt. "Finparken" ses ofta som standarden och alla andra platsen bedöms utifrån den. Kanske kan slitagefrekvensen ses som en succé-indikator i en lekmiljö? Ett lutande, nyplanterat träd går utanför ramarna för vad som är acceptabelt i en finpark, men i en lekmiljö kan det utvecklas till något värdefullt.

Perspektiv på löst material

Under workshopen diskuterades hur man kan arbeta med löst material på platsen. Pinnar, ängsklipp, stockar, stenar, kottar m.m. ger många möjligheter för barnen och har stor betydelse för deras lek. Hur kan det lämnas på platsen så att det möter barnens behov? Hur kan detta göras utan att samtidigt hamna i konflikt med vuxnas perspektiv? Här lyftes frågeställningen om hur oprogrammerat materialet bör vara eller om det bäst organiseras på något sätt för att bidra till att aktivera.

Perspektiv på träd

En annan fråga där vuxenförväntningar kring anläggning och skötsel påverkar valen rör träd och annan vegetation. De träd som går emot gängse standard kan uppfattas som fula och misskötta av vuxna samtidigt som de erbjuder många lekvärden för barn. Att vara tillåtande, våga prova, experimentera och gå emot etablerade koncept för god trädvård kan leda till mer fantasieggande träd som är mer spännande och klätterbara än traditionellt skötta träd. Vid inköp kan träd i form av ”pinade individer” bättre möta målbilden med lekotoper än de raka exemplaren med hög krona.

Förändra vokabulären

Under workshopen lyftes att första steget för att göra det möjligt att skapa naturbaserade leklandskap för barn är att visa att det är möjligt och att utveckla vokabulären för gestaltning, anläggning och skötsel. Det kan vara så enkelt som att börja prata om vikten av löst material, värdet av lågt sittande grenar och att tecken på lek, det vill säga slitage, är en indikator på att det är en betydelsefull plats för barn. Förståelsen för denna typ av platser behöver öka och vilka etiketter platser får behöver vidgas. Genom att få en insikt i att platsen är en lekmiljö och inte en park kan båda vuxna brukare och skötselarbetare förstå att gräset är tänkt för lek och kan därmed vara både högt och lågt och innehålla pinnar och annat löst material. En ny klassificering kan behövas för att förstå att det är ”lekgräs” och att det ska skötas på ett annat sätt än i en park. Likadant behöver perspektivet på träd vidgas. Det är skillnad på träd och träd och målbilden bör vara olika beroende på var de står. Alla träd ska inte skötas som gatuträd utan det behövs också ”lekträd” som ska skötas på sitt sätt.

Lärdomar och processen vidare

Till denna workshop hade färre personer bjudits in för att kunna hålla diskussionen mer fokuserad och man beskrev hur dialogen flöt på bättre när färre perspektiv behövde samsas. När diskussion kunde hållas mer fokuserad innebar det samtidigt att åsikter inte utmanades lika mycket. Någon uttryckte det som att man nu kunde ”tala till redan frälsta” på gott och ont. Med fler praktikerperspektiv hade de utmaningar kommuner står inför i anläggandet av naturbaserade leklandskap bättre kommit fram. Samtidigt sågs det som ett medvetet val att ha en koncentration av personer kunniga i det konkreta utvecklingsarbetet kring utformning och förvaltning.

Workshop om samskapande med barn och unga vid utformning av hållbara lekmiljöer

Den tredje workshopen inom projektet genomfördes den 12 februari klockan 13-15.30 på Zoom och behandlade temat samskapande med barn och unga vid utformning av hållbara lekmiljöer. En konstellation av forskare, praktiker och studenter på över tjugo personer deltog under hela eller delar av workshopen och ett antal hade varit med på den första och/eller andra workshopen. Efter en inledning som bestod av välkomnande, introduktion till temat och presentationsrunda gavs två presentationer på temat: Sara Stiber, barnkulturdesigner och verksamhetsledare vid föreningen Växtväcket, berättade om hur de tillsammans med barn skapar mötesplatser och aktiverar olika utemiljöer i Malmö. Jenny Berntsson, konstnär från Örebro, berättade om hur hon använder konstnärliga metoder och kollektiva processer för att skapa platser tillsammans med barn och unga. Här följer en sammanfattning av de teman dialogen behandlade under workshopen.

Barns involvering - på riktigt

En fråga som diskuterades var hur man gör barns involvering i ett projekt meningsfullt för barnen ”på riktigt” så att de inte blir ”deltagare i ett dekorationsdemokratiskt spel”, som en deltagare uttryckte det. Det talades om att det är enkelt att involvera barn ”for show”. En framgångsfaktor som lyftes fram var vikten av utbildning så att de som driver projekten också är pålästa i dessa frågor. Samtidigt lyftes det fram att det finns olika nivåer av samhällsplanering och att vuxna också behöver träda fram och ta ansvar, tex stifta lagar som tar barns behov i beaktning. Ett stort problem idag är att barns utemiljöer krymps och degraderas. I det fallet handlar det helt enkelt om lagstiftning för att säkra rymliga och varierade utemiljöer för barn. Det handlar mindre om barnmedverkan. Sedan finns det andra nivåer, såsom trafikplanering, där samhället kanske inte är beredda att involvera barn, men där innovativa samskapandeprojekt kan bana väg för en sådan påverkan.

Möjligen befinner vi oss i en omförhandling nu där tiden är mogen för barns involvering på ett sätt än tidigare; *Vi befinner oss nu i ett skede när frågan blir alltmer akut och en förändring måste ske*, menade någon. Vad är barnens roll i denna förändring och vad kan vi lära oss av dem? Förankring av kunskap på området behövs på många håll i samhället för att få genomslag för dessa frågor, med ett arbete på tvärs över grupper och professioner.

Att fånga barnens perspektiv

Frågan om vuxnas agenda och egna perspektiv i förhållande till barnens perspektiv diskuterades. Vikten av att inte driva sin egen agenda på bekostnad av barnens perspektiv lyftes fram. Samtidigt krävs det ett uppmärksamt lyssnande och lyhörddhet för att verkligen förstå vilka behov och intressen som ligger bakom barnens idéer; till exempel behov av att vara skapande, utmana sig själv eller försvinna i fantasilek. En deltagare beskrev hur det går att utveckla sin blick så att man blir bättre på att upptäcka vad det skapas mycket energi kring bland barnen, eller om det barnen berättar belyser något som möter ett faktiskt behov. Det handlar om att ta vara på barnens kompetens mitt i skapandeprocesserna.

Det finns alltid en risk att barn i processer där de ges en chans att påverka tänker på lösningar som de redan känner till. Frågar man vad barn vill ha på en lekplats svarar de kanske gungor

och sandlåda för att det är sådant de känner till och associerar med lekplats. Man bör vara försiktig med att fråga vad barnen ”vill ha” och istället försöka fånga upp deras perspektiv och önsknings i en undersökande skapandeprocess där man utforskar olika förhållanden tillsammans med barnen. De kan behöva vuxna som guide mot det mer obekanta för att kunna tänka på nya sätt och inte bli styrda av det de redan känner till från tidigare besök på ett begränsat antal platser. Det blir viktigt att gå in med ett öppet angreppssätt i början av processen för att peka ut ”möjlighetsmolnets” utsträckning.

Att fungera tolk för de vuxna

I projekt med deltagande där resultatet blir något efemärt och där processen kan uppfattas som viktigare än resultatet, är värdet med processen inte alltid tydligt för vuxna i omgivningen, såsom barnens pedagoger. Att se storheten i detaljerna under deltagandeprocesser, det ibland flyktiga i barnens fria lek och idéer, är något som inte alla vuxna kan. Det kan behövas någon vuxen som översätter projektet till ett vuxenperspektiv för att få alla med på banan. En sådan tolk kan beskriva de värden och implikationer som olika typer av resultat kan få för barnen, platsen och samspelet mellan barn och plats. Denna uttolkning kan vara viktig för att vuxna i närheten av projektet, såsom omkringboende, skall kunna ta till sig eller i alla fall tolerera projektet.

Samhällsnormer och traditioner

Synen på städers relativa barnvänlighet var något som diskuterades. Vissa menade att det på vissa håll i världen finns ett större politiskt anslag och intresse i att skapa barnvänliga städer. Projekt som lekgator, lekstråk och ”play space webs”, var saker man saknade i den svenska politiken. Man lyfte exempel från Los Angeles, en bildominerad stad, med event där gator görs fria från bilar under en dag för att skapa utrymme för lek. Sverige i en nordisk planeringstradition med trafikseparering och mer rejäla utemiljöer, och även bygglekar och parklekar, finns möjligen en större ambition att integrera barnperspektivet i samhällsplaneringen i stort. Mer ambitiösa grepp för att skapa barnvänliga miljöer borde därför inte vara främmande för oss.

Ett koncept som diskuterades var möjligheten att ”prototypa” lekaktiviteter och lekmiljöer för och med barn. Kanske sker det redan av barn själva, men att vi vuxna inte uppmärksammar det eller städar bort det, menade en deltagare. Lekspår från kojbyggen genererar löst material som formar lekrevir. Detta skulle kunna ses som barnens naturliga sätt att prototypa lekaktiviteter och lekmiljöer. Vad kan vi lära oss av sådan aktivitet? Här kan finnas skillnad mellan större och mindre städer och platser med mer eller mindre uppsyn av vuxna.

Innergårdar lyftes fram som ett exempel där barn ofta kan leka på egen hand och även lämna spår. Det skapas olika normer på olika gårdar som ger mer eller mindre utrymme för lekspår. Men i andra offentliga rum är lekspår inte alltid accepterade: *Det uppfattas inte som okej med en koja skapad av barn mitt på Gustav Adolfs torg.*

Säkerhetsfrågan

En fråga som lyftes i förhållande till skapandeprojekt tillsammans med barn och specifikt i relation till bygglekar var säkerhetsfrågan: *Vem har ansvaret för om det sker en olycka och*

vilka föreskrifter finns det? Malmö stad beskrev hur de arbetar med frågan då de aktualiserats vid en befintlig bygglekplats.

Semipermanenta gestaltningar och dynamiska platser

Samskapande projekt där resultatet leder fram till en mer permanent eller semipermanent installation lyftes fram som en outnyttjad möjlighet. I denna typ av projekt finns det inga krav på att det skulle hålla i flera år. Det ger en stor frihet för både barn och vuxna i platsskapandet. Ett projekt som skall resultera i en offentlig, permanent gestaltning väcker frågor om hållfasthet, säkerhet och konstruktion som kan förbises till förmån för en fördjupande dialog kring vad barnen vill ha. Ett sådant angreppssätt ger mycket större utrymme för barnen i alla delar i projektet.

I mer ”efemära projekt” kan utgångspunkten tas i den sociala processen med barnen och deras skapande, vilket gör arbetet mycket mer meningsfullt för barnen, och kanske även den plats som skapas? Semipermanenta gestaltningar, med sådant som sand eller pinnar, ger en omedelbar möjlighet för barn att påverka en plats. Det blir en utomhusateljé, föränderlig och dynamisk, och betraktas inte som färdig vid en viss tidpunkt. Det bryter mot en norm att göra saker ”färdiga”. Kanske finns det i detta synsätt en öppning för att allting i offentliga rum för barn inte behöver bli färdigt, utan kan få utvecklas efterhand, precis som vi människor ständigt utvecklas. Skapandet har skett och gjort ett avtryck, men behöver inte finnas för evigt och ett flöde av ömsom utveckling och förmultning kan pågå. Ett processinriktat landskap med öppna processer kring platsskapande kan också utvecklas och byggas vidare på av nya generationer barn på ett tydligare sätt än dagens lekmiljöer.

Att främja en skapande lekprocess

Hur främjar man då en skapande lekprocess var en fråga som diskuterades. Det behövs en plats där processen kan äga rum och löst material. Fördelen med löst material är att det kan bli precis det barnen vill och formas på många olika sätt. En pinne kan i barnens ögon vara ett svärd, men också en kompis. Med tillgång till naturmaterial som kottar och pinnar, odling eller andra vardagsartefakter (t ex grytor, stolar och köksredskap) kan platser bebos och utforskas mer aktivt. Barns lek kan ses som en enda lång kreativ process som kan tas tillvara i samskapande projekt. *Det finns ingen uppdelning mellan kreativt skapande och lek, för hela leken är en kreativ process*, som en deltagare uttryckte det.

Ett smörgåsbord av lekmiljöer

Under workshopen diskuterades den traditionella lekplatsen i förhållande till platser som går att omforma, har löst material och är rik på natur. Den traditionella lekplatsen är en plats där barn går för att rasta av sig och fantasileken sällan kommer till stånd, menade någon. Andra beskrev hur en traditionell lekplats kan användas på kreativa och fantasifulle sätt med tillgång till löst material. Utifrån denna diskussion talades om vikten av en bredd av olika typer av utemiljöer: *Både platser som är långt ut på ”vuxenskalen” för vad som är tilltalande och praktiskt och platser långt ut på ”barnskalan”*. En temalekplats exempelvis, kan ha höga vuxenpoäng och bli ett attraktivt utflyktsmål för barn och vuxna, medan en mer naturbaserad

och dynamisk plats kan föra med sig andra värden. Problemet ligger i när det blir för likriktat, endimensionellt och när bara en typ av platser skapas.

Möjligheten att släppa vårt fokus på lekplatser och istället skapa inkluderande, naturrika miljöer på tvärs av den offentliga miljön diskuterades. Kanske är den tillrättalagda estetiken kring barnens lek i vårt samhälle industrialismens estetik? Vad skulle ske om den ”estetik” som barns lek genererar fick mer utrymme att påverka bostadsgårdar och offentliga rum?

Behov att bemanning på lekplatser lyftes också som en viktig fråga: *Vi behöver vara människor runt barns lekmiljöer!* Det kan vara kommunala tjänstemän, men också skötselpersonal, pedagoger, föräldrar och boende.

Lärdomar och processen vidare

Denna tredje och sista workshop i projektet hade inte en lika tydlig koppling till praktisknära pågående projekt med förväntan om önskade input och svar, svar kring gestaltning och anläggning av lekmiljöer såsom i de två tidigare. Ramarna för denna workshop kunde på så sätt vara mer fria. Förväntningarna från praktiksida om regelrätta svar var inte lika påtagligt närvarande och gjorde troligen dialogen mer inkluderande för det stora flertalet. Fastän deltagarantalet var större än vid den första workshopen fungerade det vid detta tillfälle väl, även om det var svårt för alla att få sagt det de hade velat under den utsatta tiden.

Workshopen samlade en stor variation av praktiker och forskare från olika håll. Intresset hade varit stort i det nätverk av intresserade som är i kontakt med SLU Miljöpsykologi i frågor som rör barns utemiljöer. En deltagare kände sig som ”den prickiga kaninen” som äntligen hade fått träffa andra prickiga kaniner, det vill säga ha hamnat i ett forum med likasinnade. Ett antal deltagare på workshopen var sedan tidigare medlemmar i nätverket *Barn, unga, byggd miljö* (BUB) vid SLU i Alnarp som samlar forskare och praktiker på temat. Det stora intresset belyser behovet av olika forum för att dryfta frågor om barns roll i samhällsbyggandet och mer specifikt, vem skall göra vad, när och hur när det gäller lekplatser?

Efterord kring möjligheterna att skapa dynamiska leklandskap

Under arbetet med att skapa en arena för dialog kring naturbaserade lekmiljöer fyllde de workshops som här beskrivits en viktig funktion för oss forskare vid SLU för att fördjupa och bredda våra olika perspektiv på frågan: Vem skall göra vad, när och hur när det gäller barns lekmiljöer och arbetet med lekotoper? Samtidigt hoppas vi att forumet varit till nytta för alla de som deltog och medarbetare i de många projekt som pågår över landet hittar varandra för vidare inspiration, förkovran och kunskapsspridning. Fördjupade kontaktytorna mellan olika projekt i landet gör det också lättare för vår del i samverkan.

Utgångspunkten för projektet var uppmärksamheten mot en utspridd degradering av barns lekmöjligheter i den byggda miljön med ett allt större beroende av tillrättalagda lekplatser. Samtidigt saknar alltför nya lekplatser den karaktär, det lösa material och de landskapskonfigurationer som är typiska för traditionella lekplatser i det nordiska stadsbyggandet. Med en serie av workshops ville vi skapa en arena för dialog kring utvecklingen av mer hållbara lekmiljöer och mer specifikt utveckla en praktik för

utformningen och förvaltningen av mer hållbara och hälsofrämjande lekmiljöer där naturmark fungerar som utgångspunkt och inspirationskälla.

Den första workshopen uppstod i ett behov av att få svar på tekniska anläggningsfrågor om de växtval och den anläggning som krävs i utvecklingen av lekmiljö och den andra workshopen fokuserade på gestaltungsfrågor. Redan i denna andra workshop lyftes frågan om gränssnittet mellan gestaltning och förvaltning i arbetet med lekmiljöer, en fråga som sedan fördjupades i workshop tre. När tar anläggandet slut och när tar förvaltningen vid? Hur ingår upptrampade stigar, snöhögar och barns egenbyggda kojor i stadens infrastruktur för lek? Utomhus där leken hittar sin näring i platsers pågående transformation och förändring över tid, med väderlek, växande och öppna sociala system, blir varje gräns mellan anläggning och förvaltning fiktiv. Varje skötselåtgärd har potential att fungera som ett inspel i barnens lek och lekhandlingar blir ofta ett inspel i skötseln. Ur det perspektivet är frågan om vilken roll barnen kan ha i gestaltningen av naturbaserade lekmiljöer otroligt intrikat och berör dem både som potentiella medskapare och brukare av platsen. Det var denna större fråga som i den tredje workshopens uppmanande rubrik om samskapande med barn vill lyfte på locket för.

Under kommande år går arbetet från detta projekt vidare inom ramen för forskning och utvecklingsarbete. Det senare bedrivs inom ramen för Movium partnerskapsprojektet *Naturbaserade leklandskap för barn och unga* där naturområdet Ormesta vid Hjälmarén i Örebro stad skall förädlas till leklandskap. Forskargruppen och andra experter aktiva i denna process har tagit del av workshoparna – en del i efterhand som inspelade event – och utifrån det funderat vidare på vilken kunskap som krävs för att komma vidare. Diskussionerna har bidragit till att bredda perspektivet i den etablerade forskningen om utemiljöer för hälsofrämjande lek, till ett perspektiv med större insikt om planeringens villkor och komplexiteten i vägvalen i utformningen av enskilda platser.

Barn är individer med en utvecklad kompetens att uppfatta den komplexitet som en utomhusmiljö rymmer och en potentiellt viktig samarbetspartner vid gestaltning och förvaltning av lekmiljö. Där barn får gott om utrymme att utforska och göra miljön begriplig för sig kan de också vara med och omforma den efter egna behov på ett initierat sätt. Naturbaserade lekmiljöer är inte bara en ny generations lekplatsprodukt som skall tåla den täta stadens mer intensiva tramp av barns fötter, utan en inbjudan till barn att skapa en meningsfull relation till sin omgivning. I de alternativa världar som barn skapar i den digitala spelvärlden är barnets egna byggande och kontroll inte sällan ett viktigt incitament till leken. Viktigt blir att ta reda på hur vi kan ta vara på denna beredskap hos barn att tillsammans med andra utforska och bemästra sin omgivning också i den reella världen. Utomhus väntar andra vitala utvecklingsuppgifter med avgörande betydelse för deras hälsa på sin lösning.

Litteratur

- Gustavsson, R., 2002. Afforestation in and near Urban Areas. In Urban forest and trees. Proceedings no. 1, COST Action E12. Edited by Randrup T. B., Konijnndijk C. C., Christophersen, T., Nilson, K., Luxembourg: Office of Official Publications of the European Communities, 286-314.
- Hladikova, D., Sestak, J., 2017. Creative management in the young landscape of Alnarp's landscape Laboratory. Edited by Wiström, B., Gunnarsson, A. Swedish University of Agricultural Sciences. Report 2017:16.
- Johansson, M., Mårtensson, F, Jansson, M., Sternudd, C. (2020) Urban space for children on the move, Chapter 12, (p.217-235) Waygood, O.D, Friman, M., Olsson, L.E, Mitra, R., Transportation and Children's Well-Being, Elsevier.
- Mårtensson, F. and Gunnarsson, A. (2018) The meaning of participation in school ground greening: a study from project to everyday setting, Landscape Research, 43:1, 163-179.
- Mårtensson, F, Hedblom, M, Ode-Sang, Åsa, Wiström, B. (2020) Play biotopes: The mapping and co-creation of urban nature with and for children in a landscape laboratory in Sweden, EU-project Regreen.
- Mårtensson, F. & Wales, M. (2019). Greening school grounds to promote children's play and development. Movium Partnerskap projekt 124 14, Tankesmedjan Movium, SLU.
- SLU (2011), Landscape laboratories 2008-2010, Guided and supervised activities and publications, Rapport 2011:21.
- Tyrväinen, L., Gustavsson, R., Konijnndijk, C., Ode, Å., 2006. Visualization and landscape laboratories in planning, design and management of urban woodlands. Forest Policy and Economics 8, 811-823.
- Wales, M., Mårtensson, F., Jansson, M. (2020) 'You can be outside a lot': independent mobility and agency among children in a suburban community in Sweden, Children's Geographies.

Litteratur till workshop 1

- Andersson, Natalia och Byström, Sandra, 2020. Långsiktig utveckling av vedartad vegetation på skolgårdar i urban miljö : en uppföljning av projektet Gröna skolgårdar efter tio år. Avancerad nivå, A2E. Alnarp: SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning.
- Tina Johansson (2020). I Peter Pans fotspår - växter för lek på förskolegården: https://stud.epsilon.slu.se/15515/11/johansson_t_200430.pdf
- Nora Juhlin (2020). Vegetation för stadens små – Kan en urban lek miljö gynna både barn och tättingar? (Finns bifogad).
- Wiström B. Nielsen AB, Bjørn MC (2018). Use of cover crops when establishing woody plantings. IGN Report. Department of Geosciences and Natural Resource Management, University of Copenhagen, Frederiksberg.

BILAGOR

Bilaga 1: Inbjudan till workshop 1

Välkommen till vår workshop om anläggning av lekvegetation!

Den 9 juni kl. 9.00 på Zoom

Vi är så glada att du har tackat ja till att vara med på workshopen om lekvegetation!

Målet med workshopen är belysa det praktiska utvecklingsarbetet kring testbäddarna *Leksnåret* och *Skogsträdgården*. Efter en introduktion av Mimmi Beckman, planerare på parkenheten i Örebro, är vi nyfikna på dina synpunkter och ser fram emot en intressant diskussion.

Vi avslutar senast kl. 12.

Zoom-länk och lösenord till mötet hittar du längre ned.

Jag startar upp länken vid 8.45 för er som vill logga in innan och testa tekniken. Tryck på länken och skriv in lösenordet så ska det funka. Tänk på att det kan vara bra att stänga av mikrofonen när någon annan pratar så att det inte blir rundgång i ljudet.

Bifogat finner du beskrivning av workshopens innehåll. Vi planerar att spela in sessionen.

Välkomna!

Anna och Mimmi

Anna Litsmark is inviting you to a scheduled Zoom meeting.

Topic: Workshop om anläggning av lekvegetation

Time: Jun 9, 2020 09:00 AM Stockholm

Join Zoom Meeting

<https://slu-se.zoom.us/j/66055472942>

Password: 299945

Bilaga 2: Inbjudan till workshop 2

Välkommen till vår workshop om utformning och gestaltning av naturbaserade leklandskap!

Den 16 oktober kl. 10.00 på Zoom

Syftet med workshopen är diskutera frågor och funderingar kring naturmarkens potential och utvecklingsmöjligheter för barns lek och lärande. Emma Simonsson, landskapsarkitekt på Urbio, och Björn Wiström forskare inom vegetationsbyggnad och landskapsvård på SLU Alnarp, kommer att ge sina perspektiv på nyanlagd och befintlig miljö som regisseras för lek. Därefter har vi gott om utrymme att diskutera och reflektera i helgrupp och i break-out rooms. Vi avslutar senast kl. 12.

Zoom-länk och lösenord till mötet hittar du längre ned.

Jag startar upp länken vid 9.45 för er som vill logga in innan och testa tekniken. Tryck på länken och skriv in lösenordet så ska det funka. Tänk på att det kan vara bra att stänga av mikrofonen när någon annan pratar så att det inte blir rundgång i ljudet.

Bifogat finner du beskrivning av workshopens innehåll. Vi planerar att spela in sessionen.

Välkommen!

Anna Litsmark is inviting you to a scheduled Zoom meeting.

Topic: Workshop om utformning och gestaltning av naturbaserade leklandskap

Time: Oct 16, 2020 10:00 AM Stockholm

Join Zoom Meeting

<https://slu-se.zoom.us/j/63134101632>

Passcode: 429102

Bilaga 3: Inbjudan till workshop 3

Samskapande med barn och unga vid utformning av hållbara lekmiljöer Workshop den 12 februari kl. 13.00 på Zoom

Hur kan vi utveckla lekmiljöer tillsammans med barn?

Hur kommer barnens perspektiv till sin rätt?

Hur kan barnens expertis samverka med vuxna experters bidrag?

Denna workshop kring lekmiljöer skall ge oss tillfälle att förbereda oss för processer av samskapande tillsammans med barn och unga. Genom att ta del av och diskutera tidigare projekt skall vi kunna dra nya lärdomar. I särskilt fokus finns ambitionen att skapa lekmiljöer där lekvärden och naturvärden kombineras.

Liksom tidigare workshops ligger fokus på samspelet mellan plats, barn och experter vid planering, gestaltning och förvaltning av lekmiljöer. Workshopen är den tredje i en serie av workshoppar som arrangeras inom ramen för fördjupad miljöanalys (FOMA) och projektet *Utveckling av lekotoper för barns naturmöten*. Mer information om projektet finns längre ned.

Vi inleder med två presentationer:

- **Sara Stiber**, barnkulturdesigner och verksamhetsledare vid Växtvärket och **Liza Olander Wihlney**, med examen i mänskliga rättigheter och utomhuspedagog vid föreningens bygglek. De berättar om hur de tillsammans med barn skapar mötesplatser och aktiverar olika utemiljöer i Malmö. *Växtvärket* i Malmö är en ideell förening som aktivt verkar för barn, hållbarhet, odling och bygglek.
- **Jenny Berntsson**, konstnär, använder konstnärliga metoder och kollektiva processer för att skapa platser tillsammans med barn och unga. I sin presentation berättar hon om projekt i Örebro där hon tillsammans med barn och unga planerat, utformat och anlagt platser för lek som passar barnens behov.

Efter presentationerna har vi utrymme att diskutera och reflektera kring frågorna och avslutar evenemanget senast kl. 15.30. Vi planerar att spela in sessionen.

Har du frågor om eventet så kontakta undertecknad. Om du har någon kollega som du tror skulle ha glädje av arrangemanget så be personen höra av sig så ser vi om det finns plats. Länk och lösenord till mötet på Zoom följer här:

<https://slu-se.zoom.us/j/63578568395>

Lösenord: 819098

Hjärtligt välkomna!

Bilaga 4: Deltagarlista

Workshop 1

Anna Litsmark – SLU Alnarp

Anna Maria Hellner - Underhållsansvarig mark/ projektledare, ÖrebroBostäder AB

Anne-Lii Lindahl - praktikant SLU Alnarp

Viola Hedin - landskapsingenjör Örebro kommun

Björn Wiström - SLU Alnarp

Bodil Dahlman - SLU Ultuna

Eva-Lotta Sallnäs Pysander - KTH

Marcus Hedblom - SLU Ultuna

Mats Gyllin - SLU Alnarp

Mimmi Beckman - planerare, Parkenheten, Örebro kommun

Märit Jansson -SLU Alnarp

Natalia Andersson - student SLU

Nora Juhlin - student, student SLU

Petter Åkerblom - SLU Ultuna

Sandra Byström - student SLU

Sanna Ignell - SLU Alnarp

Tina Johansson - student SLU

Workshop 2

Anna Litsmark - SLU Alnarp

Björn Wiström - SLU Alnarp

Emma Simonsson – Landskapsarkitekt, Urbio

Emma Sjöberg – miljösamordnare, Skol- och fritidsförvaltningen, Helsingborg

Eva-Lotta Sallnäs Pysander - KTH

Elise Eriksson - Landskapsarkitekt, Urbio

Mimmi Beckman - planerare, Parkenheten, Örebro kommun

Nora Juhlin - student, student SLU

Sanna Ignell - SLU Alnarp

Workshop 3

Anna Cederquist – musikgruppen SKROT, Malmö

Anna Litsmark – SLU Alnarp

Anna Maria Hellner - Underhållsansvarig mark/ projektledare, ÖrebroBostäder AB

Annika Waern - Uppsala Universitet

Björn Wiström - SLU Alnarp

Emma Simonsson – Landskapsarkitekt, Urbio

Emma Sjöberg – miljösamordnare, Skol- och fritidsförvaltningen, Helsingborg

Elisabeth Jangenby - parkavdelningschef, Kultur- och fritidsförvaltningen, Kumla Kommun

Eva-Lotta Sallnäs Pysander - KTH

Fredrika Mårtensson - SLU Alnarp

Harald Klein - Arkitekt SAR/MSA, Koordinator Movium Partnerskap

Jenny Berntsson – konstnär

Josefin Ågren - Landskapsarkitektstudent, SLU Alnarp

Kicki Hendahl - Stadsdelsutvecklare, konstansvarig, ÖrebroBostäder AB

Lena Jungmark - Landskapsarkitekt LAR/MSA, Nationell koordinatör barns och ungas utemiljö

Linda Möller – landskapsingenjör, Kultur- och fritidsförvaltningen, Kumla Kommun

Linnea Hergren - Landskapsarkitektstudent, SLU Alnarp

Lisa Jonsén-Skanebo – Trädgårdsmästare, Kultur- och fritidsförvaltningen, Kumla Kommun

Magdalena Stenström – utomhuspedagog, Bokträdgården, Förskoleförvaltningen, Malmö

Marcus Hedblom - SLU Ultuna

Mark Wales - SLU Alnarp

Mimmi Beckman, planerare, Parkenheten, Örebro kommun

Petra Bengtsson, Landskapsarkitekt, Avdelningen för offentlig miljö, Stadsmiljöenheten

Sara Stiber - verksamhetsledare, Växtväcket Malmö

Åsa Ode Sang - SLU Alnarp